

УДК:341.242. (477:061.1ЄС):339.137.2

«КЛАУЗУЛА ПРО КОНКУРЕНЦІЮ» В УГОДІ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Ксенія Смирнова

*Інститут міжнародних відносин Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова 36/1, к.308, м. Київ, Україна,
e-mail: ksenya.smyrnova@gmail.com*

Досліджено правові механізми співробітництва Європейського Союзу та України з питань захисту конкуренції відповідно до Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Доведено, що політика захисту конкуренції є головним елементом забезпечення функціонування зони вільної торгівлі.

У рамках розгляду кожної зі сфер правового регулювання конкуренції виокремлено конкретні пропозиції щодо удосконалення національного законодавства з метою імплементації Угоди про асоціацію (внесення змін до існуючих нормативно-правових актів та розроблення нових). У сфері удосконалення процедурних аспектів застосування норм конкуренції важливе значення має виконання принципу прозорості та аргументованості рішень АМКУ і судів у справах про узгоджені дії та концентрацію та їхня своєчасна публікація.

Охарактеризовано головні прогалини українського законодавства про захист економічної конкуренції, а також перспективи і тенденції розвитку правового забезпечення захисту конкуренції в Україні у зв'язку з набуттям чинності Угодою про Асоціацію між Україною та ЄС.

Ключові слова: асоціація, конкуренція, угода про асоціацію, Україна, Європейський Союз, узгоджена практика, концентрація, державна допомога.

У сучасних умовах переходу України до відносин асоціації з ЄС у зв'язку з ратифікацією Угоди про асоціацію [1] для української правової доктрини постає питання ґрунтовного вивчення зміни регулювання відносин конкуренції та механізмів їхньої імплементації у правозастосовну практику антимонопольних органів. З огляду на те, що підґрунтям для запровадження зони вільної торгівлі між Україною та ЄС є вироблення та функціонування відповідного конкурентного середовища, преференційні угоди висувають вимоги щодо дотримання механізмів правового регулювання конкуренції. Відносини асоціації зумовлюють поглиблений та досконалий процес гармонізації антимонопольного права України до права Євросоюзу.

Факт включення до тексту Угоди всіх матеріальних та процесуальних аспектів гармонізації конкурентного права України свідчить про сталість і незмінність вимог щодо відбудови відповідного конкурентного середовища. За своєю суттю положення Угоди в цьому аспекті становлять так звану клаузулу щодо конкуренції. Зокрема, в договірній зовнішньополітичній практиці ЄС включення такої «клаузули» є звичною практикою. Це зумовлено необхідністю регулювання торговельних відносин ЄС із третіми країнами відповідно до норм права ЄС, що характеризується екстериторіальністю його застосування [2].

Серед основного аналізу впливу Угоди про асоціацію на регулювання конкурентного середовища в Україні варто виокремити як позитивні, так і негативні аспекти.

Позитивним аспектом є те, що національне законодавство про конкуренцію, яке бурхливо почало розвиватися на початку 2000 років, відтворює напрацювання європейського досвіду. Наприклад, з метою ефективного функціонування зони вільної торгівлі в Угоді визначені основні практики та економічні операції, які потенційно можуть негативно впливати на функціонування ринків та на переваги торговельної лібералізації, встановленої між сторонами. Такими антиконкурентними практиками, зокрема, є: а) угоди та узгоджені дії між підприємствами, мета або наслідки яких – усунення, обмеження чи суттєве послаблення конкуренції; б) зловживання одним або декількома підприємствами становищем; в) концентрація суб'єктів господарювання, наслідком якої є монополізація чи значне обмеження конкуренції на ринку (ст. 254). Така антиконкурентна практика відображена в Законі України «Про захист економічної конкуренції» та інших підзаконних нормативних актах АМКУ. Зокрема, ст. 254 Угоди співвідноситься з поняттями «антиконкурентні узгоджені дії» відповідно до ст. 6 зазначеного Закону; «зловживання монополічним (домінуючим) становищем на ринку», згідно зі ст. 13 Закону; а також поняттям «контроль за концентрацією», що визначено у ст. 22 Закону.

Окрім позитивних аспектів, які визначені в законодавстві України, Угода про асоціацію наголошує на правових прогалинах у процесі імплементації норм права конкуренції в національне законодавство України, а також на термін їхнього виконання. Важливо відзначити той факт, що в тексті Угоди (а не в додатках) містяться чіткі посилання на нормативні акти ЄС (регламенти), які мають бути включені в законодавство України.

Основні прогалини в українському законодавстві, про які йдеться в Угоді про асоціацію, треба поділити на аспекти матеріального та процесуального права.

Окрема стаття (ст. 256) Угоди про асоціацію присвячена *матеріальним аспектам* наближення законодавства України до права Євросоюзу у сфері захисту конкуренції й термінам її виконання. Умовно такі матеріальні вимоги можна згрупувати відповідно до сфери, до якої вони належать, зокрема, правовий режим анти-

конкурентних узгоджених дій, контроль над концентрацією, діяльність державних монополій та державна допомога.

Зокрема, вимогою щодо наближення законодавства України до права Євросоюзу є положення щодо обов'язкової імплементації норм стосовно виключень із заборонених антиконкурентних дій для вертикальних угод. У Євросоюзі поширеною практикою є надання так званих блокових виключень з антиконкурентних угод, принципу застосування яких немає в Україні. Для вертикальних угод діє Регламент № 330/2010 від 20 квітня 2010 р., який містить вимоги, відповідно до яких вертикальна угода між підприємствами може підпадати під виключення із загальної заборони. В Україні такої практики для вертикальних угод немає взагалі.

Угода про асоціацію містить додаткові вимоги щодо удосконалення правового регулювання контролю за концентраціями. Зокрема, ст. 256 п. 2 Угоди містить посилення на окремі статті Регламенту 139/2004 від 20 січня 2004 р. (а саме ст. 1 та ст. 5 (1) та (2)), які мають бути імplementовані в національне законодавство протягом трьох років з моменту набуття чинності Угоди.

Зазначимо, що практика АМКУ на підставі ст. 22 та 23 Закону значно відрізняється від практики Єврокомісії щодо контролю за концентраціями. Вимоги Угоди про асоціацію повністю змінюють фінансові та економічні показники концентрації, яка підлягає обов'язковій «авторизації» антимонопольним органом. З аналізу Регламенту № 139/2004 доходимо висновку, що аналіз частки відповідного ринку, якою володіє учасник концентрації, не є визначальним для практики Євросоюзу. Натомість фінансові показники, застосовані в Законі України «Про захист економічної конкуренції», є низькими порівняно з європейськими та зумовлюють більшу кількість звернень до АМКУ за дозволом на проведення трансакцій щодо об'єднання середніх підприємств. Можна припустити, що гармонізація режиму контролю за концентраціями насамперед спрямована на зменшення кількості звернень суб'єктів господарювання за дозволом, а зусилля конкурентного відомства мають зосереджуватися на тих трансакціях, які можуть суттєво змінити структуру ринку на тривалий час. Також Угода про асоціацію містить вимогу щодо удосконалення механізму обчислення фінансових показників для необхідності контролю за концентраціями.

Найуразливішою сферою є правове регулювання державної допомоги. У ст. 262 Угоди міститься загальне правило, відповідно до якого «будь-яка допомога, що надається Україною або державами-членами Євросоюзу через державні ресурси, яка викривлює або загрожує викривленню конкуренції шляхом створення переваг для певних підприємств чи виробництв, є несумісною з ефективним функціонуванням Угоди тією мірою, якою вона може вплинути на торгівлю між сторонами». Саме такий принцип відображений у ст. 107 ДФЄС, яка з принципом несумісності державної допомоги із внутрішнім ринком Євросоюзу містить положення, згідно з

якими державну допомогу можна визнавати такою, що є сумісною. Крім того, Угода зазначає про необхідність запровадження правового механізму незначної допомоги, яка апріорі не має значного впливу на торгівлю між сторонами.

Наголосимо, що прийнятий в липні 2014 р. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [3] розроблений відповідно до норм права Євросоюзу. Норми цього законопроекту повністю відтворюють усі вимоги Угоди про асоціацію. Законом передбачається правове регулювання моніторингу державної допомоги, порядок її повідомлень до АМКУ, порядок визначення неналежного використання державної допомоги та порядок її повернення. Однак жодних підзаконних нормативно-правових актів на виконання Закону не було поки що прийнято. Процедури оцінки АМКУ стану ринку, сумісності схем державної допомоги не прописані та не відомі для самих працівників АМКУ.

Серед *процесуальних норм*, на яких наголошує Угода про асоціацію, варто виділити застосування принципу прозорості та запровадження механізму його право-реалізації. Зокрема, Угодою передбачено запровадження принципу прозорості та аргументованості рішень АМКУ і судів у справах про узгоджені дії, концентрацію та їхню своєчасну публікацію. Упродовж трьох років з моменту вступу в силу Угоди Закон України «Про захист економічної конкуренції» повинен бути доповнений зобов'язанням АМКУ щодо публікації рішень у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції, а також рішень у справах щодо контролю над концентраціями (п. 1, 3 ст. 256 Угоди).

Наголосимо, що особливістю цієї сфери відповідно до Угоди про асоціацію є те, що жодна зі сторін Угоди не може вдаватися до процедури врегулювання спорів з питань, які належать до сфери конкуренції (ст. 261 Угоди). Тільки зобов'язання щодо термінів гармонізації українського законодавства відповідно до ст. 256 Угоди можуть стати об'єктом процедури врегулювання спорів. Це означає, що положення Угоди про асоціацію визначають в імперативному порядку принципи функціонування вільної конкуренції на ринку за умов зони вільної торгівлі. Заборони антиконкурентних дій у формі узгоджених дій або угод, зловживання домінуючим становищем, а також принцип контролю за концентраціями є базовими елементами реалізації вільної торгівлі.

Гармонізація – процес наближення до норм іншої правової системи, завдяки чому відбувається їхнє зближення. При цьому до уваги беруть не тільки матеріальний зміст норм, які запозичують, а й комплексний характер її практичного застосування. У цьому аспекті найважливішого значення набуває практика Суду Євросоюзу, що тлумачить та роз'яснює особливості реалізації норм права Євросоюзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної

- енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 40. – Ст. 2021.
2. Смирнова К. В. Екстериторіальна дія права Європейського Союзу: досвід для України / К. В. Смирнова // Право України. – 2014. – № 4. – С. 153–159.
 3. Закон України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» № 1555-VII від 01 липня 2014 р. // Офіційний вісник України. – 2014. – № 62. – С. 14.

Стаття надійшла до редколегії 16.12.2014.

Прийнята до друку: 20 грудня 2014 р.

«COMPETITION CLAUSE» IN THE ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EU AND UKRAINE

Kseniya Smirnova

*Institute of International Relations of the Taras Shevchenko Kyiv National University,
Melnykova Str, 36/1, off. 308, Kyiv, Ukraine,
e-mail: ksenya.smyrnova@gmail.com*

The article deals with the analysis of the EU-Ukraine Association Agreement and accents on its chapter on competition. It was proved that the competition policy is a core element for effective functioning of the free trade area between the EU and Ukraine.

While reviewing each area of the **competition regulation within the EU-Ukraine Association Agreement**, some specific suggestions were introduced with the aim to contribute to the improvement of the national legislation in order to develop the proper implementation mechanism for the fulfillment of the EU-Ukraine Association Agreement provisions on competition (f.e. amendments to existing legal acts and adopting new ones). The importance of the transparency and mandatory reasoning in the decisions of the Antimonopoly Committee of Ukraine decisions and courts practice in cases involving concerted actions and mergers are underlined as key features for the improvement of the procedural aspects of the enforcement of competition rules, as well as their timely official publication is seen to be the core element to secure the transparency and compliance with the EU standards in this field.

The basic gaps of Ukrainian legislation on protection of economic competition were described. Some tendencies and perspectives for future regulation of competition matters in Ukraine were defined in connection with the entry into force of the EU-Ukraine Association Agreement. The main directions of the approximation of the Ukrainian legislation to the EU legal standards on the protection of the competition are analyzed, which will be introduced in order to secure the due and diligent fulfillment of the mutual obligations arising from the provisions on competition of the EU- Ukraine Association Agreement.

It has been noted that the main drawbacks of Ukrainian legal regulation of the competition matters constitute the lack of proper enforcement as well as the lack of the transparency both in

the decision-making process on the competition issues and the subsequent enforcement of these decisions, including inter alia the lack of official publication procedures for the decisions of the national antitrust institutions.

Key words: Association, Competition, Association Agreement, Ukraine, the European Union, concerted practices, concentration, state aid.

«КЛАУЗУЛА О КОНКУРЕНЦИИ» В СОГЛАШЕНИИ ОБ АСОЦИАЦИЮ МЕЖДУ УКРАИНОЮ И ЕС

Ксения Смирнова

*Институт международных отношений Киевского национального университета
имени Тараса Шевченко, ул. Мельникова 36/1, к. 308, г. Киев, Украина,
e-mail: ksenya.smyrnova@gmail.com*

Исследованы правовые механизмы сотрудничества Европейского Союза и Украины касательно защиты конкуренции в соответствии с Соглашением об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом. Доказано, что политика защиты конкуренции является главным элементом обеспечения функционирования зоны свободной торговли.

В рамках рассмотрения каждой из сфер правового регулирования конкуренции выделяются конкретные предложения по совершенствованию национального законодательства с целью имплементации Соглашения об ассоциации (внесение изменений в существующие нормативно-правовых актов и разработка новых). В области усовершенствования процедурных аспектов применения норм конкуренции важное значение имеет выполнение принципа прозрачности и аргументированности решений АМКУ и судов по делам о согласованных действиях и концентрации и их своевременная публикация.

Охарактеризованы главные пробелы украинского законодательства о защите экономической конкуренции, а также перспективы и тенденции развития правового обеспечения защиты конкуренции в Украине в связи с вступлением в силу Договора о Ассоциации между Украиной и ЕС. Из проанализированных сфер основных направлений приближения украинского антимонопольного законодательства к праву Евросоюза в соответствии с требованиями Соглашения об ассоциации можно сделать вывод, что основным недостатком украинской правовой системы является недостаточный уровень надлежащего правоприменения и совершенствования прозрачного механизма и процедуры принятия решений, в том числе через механизм обнародования решений национального антимонопольного органа.